№ 84 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 22

1903

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 22 № 84

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Ամսական համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական տեսութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նավօրսկայա Թիֆլիսում. Նամակ Երեւանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ալբանացիները. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պատկերներ Րաֆֆիի կեանքից։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Այն ժամանակ, երբ եւրոպական հասարակութեան ուշադրութիւնը գրաւված է Մակեդոնիայի և Ալբանիայի գործերով և առհասարակ մերձաւոր Արեւելքի խնդիրներով, այդ մի և նոյն ժամանակ Հեռաւոր Արեւելքը նորից քաղաքագիտական բանակցութիւնների առարկայ է դարձել։ Եւրոպական կաբինէտները նորից զբաղվել են չինական և մանաւորապէս Մանջուրիայի վերաբերեալ հարցերով։ Ամերիկան և Եապոնիան, զգալով իրանց ևս շահագրգռված, աշխատում են յետ չը մնալ միւս պետութիւններից իրանց իրաւունքները առաջ մղելու։

Քաղաքագիտական շրջաններում լուրեր էին տարածվել, որ երբ թէ Մանջուրիայում պէտք է արգելվի եւրոպական և ամերիկական հիւպատոսարանների բանալը և թէ չինական պարտքի վճարման վերաբերութեամբ Չինաստանը մտադիր է այնպիսի պարտաւորութիւններ վերցնել, որոնք բացառապէս նպաստաւոր պէտք է լինեն միայն Ռուսաստանի համար։

Աչքի առաջ ունենալով այն հանգամանքը, որ եւրոպական իւրաքանչիւր պետութիւն, իսկ նրանց հետ նաև Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգները և Եապոնիան ձգտում են ամեն կերպ մաս ունենալ չինական ժառանգութեան մէջ, հասկանալի է թէ ինչ եռանդով հետամուտ են նրանք, որպէս զի այդ ժառանգութիւնը մի գուցէ պետութիւններից որ և է մէկի համար աւելի մեծ չափով և աւելի նպաստաւոր լինի։ Թէ աշխարհագրական և թէ քաղաքական հանգամանքների շնորհիւ Չինաստանին սահմանակից Ռուսաստանը ձեռք է բերել առանձին ազդեցութիւն Չինաստանի հիւսիսում և հիւսիս-արեւելքում։ Ահա այդ ազդեցութեան ուժեղանալը հանգստութիւն չէ տալիս միւս պետութիւններին և նրանք ամեն ջանք գործ են դնում խոչընդոտ հանդիսանալու այդ հանգամանքին։

Ինչպէս Մերձաւոր, այնպէս և Հեռաւոր Արեւելքում պետութիւնները, իսկ մանաւանդ Ռուսաստանը, չեն ցանկանում խաղաղութիւնը խանգարել և զէնքի դիմել։ Այդ պատճառով ստիպված են միջազգային կնճիռները լուծել փոխադարձ զիջումներով և երբեմն աւելի մեծ զոհողութիւններով, քան այդ թոյլատրելի կարող էր համարվել մի ուրիշ ժամանակ։ Պետութիւնները ստիպված են ընտրել չարիքներից փոքրագոյնները և զիջումներին գերադասութիւն տալ, քան առաջ բերել մեծ և աղետաբեր ընդհարումներ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՎՕՐՍԿԱՅԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Այն պիէսների մէջ, որոնք նշանակված են դերասանուհի Նավօրսկայի խմբի ծրագրի մէջ, կան Թիֆլիսի համար նոր, դեռ անծանօթ պիէսներ։ Դրանց թւումն են՝ իշխան Բարեատինսկու հեղինակութիւնները, Ռօստանի «Իշխանուհի իղձը», Իբսէնի «Ծովի կինը» և ուրիշներ։

Հասարակութեանը շատ հետաքրքրեցին իշխան Բարեատինսկու երկու պիէսները։ Նրանցից մէկի մասին, որ է «Նալեօցկու կարիերան», մենք խօսեցինք անցեալ անգամ։ Միւս պիէսը կոչվում է «Նորին գերազանցութիւն» («Его превосходительство» և կազմում է առաջին պիէսի շարունակութիւնը։ Պէտք է նկատել, որ կայ նաև մի երրորդ պիէս «Перекаты» անունով, որ նոյնպէս կապ ունի յիշած երկու պիէսների հետ, կազմելով նրանց առաջին հատորը։ Այդ երեք պիէսների մէջ կայ մի կենտրօնական անձնաւորութիւն՝ Նալեօցկին, որը ներկայանում է իբրև ներկայ ժամանակակից կեանքի տխուր երեւոյթներից և սեւ հերոսներից մէկը։ Իսկ նրա շուրջը պտտում են կեանքի մէջ դեր կատարող շատ տիպեր։

Նալեօցկու դերը գտել է իր համար այնպիսի տաղանդաւոր կատարող, ինչպէս Բարատովն է, որ ներկայացնում է հանդիսականի առաջ շահադէտ և եսապաշտ մարդու մի ճկուն բնաւորութիւն, ժամանակակից կեանքի գծերով։ Նա պատրաստ է զոհել ամեն մի սրբութիւն և ամեն մի անձնաւորութիւն իր անձնական նեղ հաշիւների համար։ Անցեալ անգամ մենք պատմեցինք, թէ ինչպէս նա զոհեց իր կին Նելլիին։ Հետեւեալ պիէսայում («Նորին գերազանցութիւնը»), որ ներկայացվեց կիրակի, ապրիլի 20-ին, Նալեօցկին գտել է նոր զոհ՝ տիկին Բօգուսլավսկուն, որին և հարստահարում է իր նպատակների համար։

Այդ նոր զոհի, տիկին Բօգուսլավսկու դերը կատարում էր Նավօրսկայա, որին աջողվեց ստեղծել սիրոյ ծարաւով համակված մի դրժբաղդ կնոջ, որ չը գիտէ զանազանել չարը բարիից։ Այս տիպը աւելի հասարակ տիպ է, քան Նելլիի տիպը և չէ տալիս դերասանուհուն մեծ նիւթ խաղալու համար, բայց ինքն ըստ ինքեան բնորոշ մի երեւոյթ է, որովհետև այդպիսի պարզամիտ և սիրող կանանց միջոցով շատ հեշտ են իրանց սառը և կեղտոտ նպատակները առաջ տանում արեւկայի ոգւով փարիսեցի և եղուիտ գործողները։

Ռօստանի «Իշխանուհի իղձը» պիեսի մէջ հանդէս է բերված մարդկային ձգտումը դէպի վերացականը, դէպի տենչանքը, դէպի իղձը, բայց պիեսը շատ է խորհրդաւոր ձեւով գրած, մութ ոճով, հռետօրական և միջնադարեան եղանակով։ Նավօրսկայա, դնելով այդ պիեսը, նպատակ ունի ցոյց տալ իդէալականի անհրաժեշտութիւնը մեր բէալական առօրեայ հոգսերի ու հաշիւների մէջ. բայց հանդիսականներին այժմ չեն գրաւում հռետօրական ստեղծագործութիւնները, ուստի Ռօստանի պիէսը առաջ չը բերեց հեղինակի ցանկացած համապատասխան տպաւորութիւնը։ Իսկ ի միջի այլոց՝ աւելորդ չէր ծանօթանալ այդ իւրատեսակ պիէսի հետ, որ ֆրանսիական գրականութեան մէջ որոշ տեղ ունի։

Սիրող

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Ապրիլի 17-ին

Դիւմայի «Կամելիազարդ տիկինը», Սարդուի «Տօսկան» և Օստրովսկու «Անմեղ մեղաւորները» խաղալուց յետոյ, այսօր տ. Սիրանոյշ Երեւանի փոքրիկ բեմի վրա դուրս եկաւ Համլէտի դերում։ Շէքսպիրի հանճարը և մեր շնորհալի դերասանուհու տաղանդը գրաւել էին հետաքրքրվողների մի մեծ բազմութիւն։ Մանաւանդ շատերը եկել էին տեսնելու, թէ ինչպէս տ. Սիրանոյշ իր կանացի ուժերով պիտի կատարէ այդ պատասխանատու դերը։ Թերահաւատները աւելի շատ էին, քան թէ լաւատեսները, սակայն տաղանդի շնորհքը հէնց նրանումն է, որ անկարելին դարձնում է կարելի. և տիկին Սիրանոյշ այնքան շնորհալի և մտածված կերպով կատարեց ենթադրութիւնների մէջ վարանող մարդու անվճռողական մտքերը, կասկածների փարատման և գաղտնիքը իմանալու հոգեկան թեթեւութիւնների հետ միասին նաև յուզմունքների չափը, որ նրա ուժերի և շնորհքի չափի մասին կասկածներ համարեա չը մնացին։

Մի խօսքով, տ. Սիրանոյշ իր Համլէտի խաղով քաղաքային կլուբի թէև փոքրիկ. բայց հասարակութեամբ ծայրէ ի ծայր լի դահլիճում պատճառեց գեղարուեստական զուարճութիւն։ Տ. Սիրանոյշի խաղի մէջ նկատելի են, ի հարկէ, և պակասութիւններ, բայց խաղը ընդհանրապէս շատ լաւ տպաւորութիւն թողեց։

«Համլէտ» երկրորդ անգամ խաղալու է տ. Սիրանոյշ կիրակի օր, ամսիս 20-ին, և հետաքրքրութիւնը այնքան մեծ է, որ հաւանական է բոլոր տոմսերը վաճառելուց յետոյ նորա թողնեն շատերին, դահլիճում առաջացնելով խեղդոց և անկարգութիւն, ինչպէս այդ տեղի ունէր այսօրվայ ներկայացման ժամանակ։ Այդ լաւ չէ, հետաքրքրութիւնը չը պիտի չահագործել։

Տ. Սիրանոյշ տալու է դարձեալ մի քանի ներկայացումներ մեզանում։

Ա.—Դօ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պետերբուրգի հիմնարկութեան 200-ամեայ յօբելեանի առիթով մայրաքաղաքի գեղարուեստական մի քանի ընկերութիւններ աշխատում են կազմակերպել Պետերբուրգի մանէժներից մէկում մի գեղարուեստական ժողովրդական պատկերահանդէս։ Պատկերները կունենան գլխաւորապէս պատմական բովանդակութիւն և կը վերաբերվեն այն անցքերին, որոնք տեղի են ունեցել Պետրոս Մեծի ժամանակից սկսած մինչև մեր օրերը։

—

Ցինանների մինիստրութեան կարգադրութեամբ գիւղատնտեսական այն ցուցահանդէսների էքսպօնատները, որոնք պէտք է կազմվեն այս տարի Ռուսաստանի զանազան քաղաքներում և գիւղերում, երկաթուղիներով կը տեղափոխվեն համաձայն արտօնեալ տարիֆի։

—

«Асхабадъ» լրագրին հեռագրում են Մէշէդից, թէ այնտեղ ժողովրդական մեծ յուզմունք է տիրում. խանութները փակված են։ Ժողովուրդը, հացի թանգութիւնից յուսահատութեան հասած՝ ապանեց մուշտայիդին և ապաստրկանապետին։ Ամբոխը աղերսում է ռուսաց հիւպատոսին էժանացնել հացի գինը։ Տեղական իշխանութիւնները այս են անում միայն, որ ծեծում են քաղցից խելագարութեան աստիճանի հասած կանանց։

—

Բաթումից գրում են «Новое Обозрѣніе» լրագրին. «Ապրիլի 17-ին, երեկոյեան մօտ 7 ժամին, օրբազան Ալէքսիյ, Վրաստանի էկզարխը, այցելեց հայոց եկեղեցին։ Ի մեծ ցաւ տեղական հայ հոգեորականութեան, որին նախօրօք իմաց չէր տուած այդ այցելութեան մասին, էկզարխին ոչ ոք չը դիմաւորեց եկեղեցական սրբազնագործ պաշտօնեաներից։ Էկզարխը մանրամասնաբար նայեց տաճարը և աղօթելով ու օրհնելով ներկայ եղողներին՝ մեկնեց Սօկօլօվ քահանայի տունը, որտեղ էկզարխի համար պատրաստված էր թէյ։ Լսելով

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՐԱՖՖԻԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

(Շարունակութիւն)

Գլուխ XXII

Րաֆֆին մի զօրեղ գրական մարտնչող էր։ Շարունակ հալածանքներ կրելով, նա թէև յոգնում էր, բայց չէր ենթարկվում, այլ շուտով նոր աշխոյժ ստանալով ոգեւորվում էր։ «Ցարդէ գնդակներ» են դրանք, կասէր նա, և բուռն եռանդով կը սկսէր գրել։ Նա շատ մեծ հաւատ ունէր իր ներշնչած գաղափարների և իր քարոզած սկզբունքների վրա։ Ես յիշում եմ, մի անգամ այցելեցի նրան, երբ նա իր սովորականի պէս մաշյլ կերպարանքի տակ մտած՝ խորասուզված գրում էր։

—Թոյլ տուէք ինձ տեսնելու, ասացի ես, թէ ինչ էք առաջացրել երէկ ու այսօր, թոյլ տուէք, որ կարդամ ձեր կախարդական գրչի նոր արտադրութիւնները, որոնք ախորժելի տպաւորութիւն են թողնում։

—Ո՛չ թէ միայն դուք, պատասխանեց Րաֆֆին, այլ ես ինքս էլ շատ անգամ հիասթափվում եմ իմ գրածների վրա, և հէնց այդ է պատճառը, որ յափշտակված գրում եմ։ Ո՛չ քաղցը, ո՛չ ծարաւը և ոչ էլ աշխարհային հոգսերը չեն կարողանում ազդել ինձ վրա։

Այդ խօսքերից յետոյ նա սկսեց մի քիչ կատակներ անել։ Նրա կատակները խիստ հաճելի էին։ Մեր կատակները շատ անգամ Քաւոր Պետրոսի և նրա գործողութիւնների մասին կը լինէին։ Րաֆֆին մի կատարեալ գառն էր, մի agnus Dei, երբ նա ուրախ տրամադրութեան տակ էր, իսկ դրա հակառակը նա մի առիւծ էր, երբ նրան դիպչէին։ Մի քանի սրախօսութիւններ անելուց յետոյ նա ինձ հետեւեալն ասեց մի խորին հառաչանքով.

—Տեսնում էք ինչքան եմ աշխատում, ինչքան եմ հալ ու մաշ լինում իմ վէպերի վրա, բայց իմացէք, որ հէնց դրանք էլ ինձ վաղաժամ գերեզման կը տանեն։ Ես չը գիտեմ, թէ ինչ յուսով և ում յուսով եմ գործում։ Թէ Կովկասում և թէ մեր երկրում յուսացածս յարգանքը և օժանդակութիւնը չը գտայ։ Գրեթէ ամեն տեղ ինձ ծաղրում են և հալածում, մարդ չը գիտէ թէ ինչ անէ։ Դժոխք է, դըժոխք, մի դառնութեան բաժակ է տուած միայն իմ ձեռքը։

Այստեղ հարկ եմ համարում աւելացնել, որ Րաֆֆին չէր այն ֆանտաստիկ և ապանիչ վիպագրողներից, որոնք իրանց գրուածքներում լցնում են ճարճատող ճոռոմաբանութիւններ, որոնք կարդացվում են միայն կարդալու համար, բայց մտային սնունդ չեն տալիս, նման սառոյց կոծող երեխայի, որ իր ատամներին ձայնից խաբվելով կարծում է թէ մի բան է կերել, բայց նրա ստամոքսը շուտով բողոքում է, որ ոչինչ չէ ստացել։ Րաֆֆին գրում էր ժողովրդի հասկացողութեան չափով, պարզ ու կենդանի լեզուով ու կրակված սրտով։ Նրա նպատակն էր արթնացնել հասարակական թմրած մտքերը, պատկերացնել թիւրքահայերի կրած սարկական տանջանքները։ Այդ յանդուգն ձեռնարկութիւնը նա իր ձեռքով պսակեց և հասաւ իր նպատակին, փշրելով այն ամեն խոչընդոտները, որոնք ցցվում էին նրա առաջ։ Նրա մի առաւելութիւնն էլ այն է, որ հին վիպական հետեւողութեամբ չընթացաւ։ Նա մտքով չը բարձրացաւ օդեղէն, երեւակայական աշխարհը գրչի նիւթ չինելու, ինչպէս անում էին այդ հին վիպագրողները։ Նա իր վսեմ և այժմէական գաղափարներով հինը տապալեց, դիմելով նորանոր յեղաշրջող մտքերի, նուիրելով իր գրիչը իրական աշխարհում աչքի ընկնող երեւոյթների, այն երեւոյթներին, որտեղ անհամար զեղծումներ էին կատարվում, որտեղ թշուառը, անճարը և կեղեքվածը իրանց ողորմելի հառաչանքներով զարհուրանք էին բերում ականատեսներին և իրանք էլ զոհ դառնում մարդակուլ հրէշներին։ Մի խօսքով նա նկարագրում էր մարդկային իսկական տիպեր և ոչ թէ օդեղէն և հրեղէն դէմքով։

Աւելին կասեմ. Բանաստեղծը մի խոշոր գրական դէմք կը լինէր, եթէ նա բարձր ուսում ստանար։ Բայց ինչպէս տեսանք, այդ նրան չաջողվեց։ Նա իր մանկական կրթութիւնն էլ խալֆայական թափթփած դպրոցում կատարելով, ցանկալի առաջադիմութիւնից էլ զրկվեց։ «Հայր մերը» պոչի կողմից աշակերտին անգիր սովորեցնող վարժապետները քանի քանի մատաղ հանճարներ են սպանել՝ ամբողջ քերականական գրաբառ, անմարսելի կանոնները, բայերը և հոլովները բերան ա-

այդ մասին, հայոց եկեղեցու քահանայ հայր Մելեան անյապաղ ուղևորվեց Սօկօլօվ քահանայի տունը և, ներկայանալով էկզարխին, ցաւ յայտնեց այն թիւրիմացութեան առիթով, որ զրկել է նրան նորին բարձր սրբազնութեանը անձամբ դիմաւորելու պատուից։ Այս բանին էկզարխը պատասխանեց, որ չէր կարծում թէ ազատ ժամ կունենայ ամեն ինչ տեսնելու, այս պատճառով էլ չը գիտէր, թէ կը կարողանայ արդեօք այցելել հայոց եկեղեցին։ Խօսակցութեան ժամանակ էկզարխը հետաքրքրվեց իմանալու, թէ ով է կրօն դասաւանդում Բաթումի ուսումնարանների հայ-լուսաւորչական աշակերտներին և աշակերտուհիներին։ Հայր Մելեանը զեկուցեց, որ այդ առարկան բոլորովին չէ դասաւանդվում ոչ արական և ոչ իգական գիմնազիաներում, ինչպէս նաև միւս ուսումնարաններում, դասատու չը լինելու պատճառով։ Նորին սրբազնութիւնը շօշափեց դօգմատիքական հարցը և յայտնեց, որ իր կարծիքով ոչ մի տարբերութիւն չէ կարող լինել կրօնի դասաւանդման մէջ ռուսաղաւանի և հայ-լուսաւորչական աշակերտներին։

—

Կիրակի, ապրիլի 20-ին, Հաւլաբարի ժողովրդական թատրօնում ներկայացվեց Դոնների «Մայրական սէր» պիէսան հինգ գործողութեամբ։ Մասնակցում էին, բացի սիրողներից, տիկին Զաբէլ և Ամօ-Խարազեան։ Թատրօնական դահլիճը գրեթէ լիքն էր։ Խաղամիջոցներին նուագում էր էրզրումցիների երաժշտական խումբը։

—

Երկաթուղային վարչութիւնների ներկայացուցիչների համաժողովը, քննելով ապրանքակիր գնացքներով առանց տոմսակի ճանապարհորդողների հարցը, որոշեց չը համարել այդպիսիներին ճանապարհորդներ և մօտաւոր կայարանում իջեցնելով նրանց գնացքից՝ յանձնել ոստիկանութեան ձեռքը։

—

«Новое Обозрѣніе» լրագիրը լսել է, որ մտադրութիւն կայ Կախէթի երկաթուղի շինել պետական գանձարանի միջոցով, եթէ այժմեան կօնցէսիօներները չը կարողանան օգտվել իրանց իրաւունքից։

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 17-ին կլուբի դահլիճում տեղի ունեցաւ պ. Պօղոս Կարա-Մուրզայի կօնցերտը։ Խումբը բաղկացած էր յիսունից աւել հոգուց։ Երգվեցին հանգուցեալ Խ. Կարա-Մուրզայի ձայնագրած հայերէն երգերը, որոնք ընդհանրապէս շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն թողեցին հասարակութեան վրա։ Դահլիճը դղրդում էր որոտալից ծափահարութիւններից. խումբը, հասարակութեան պահանջելով, կրկնեց շատ երգեր։ Պ. Պօղոս Կարա-Մուրզան կատարեալ աջողութիւն ունեցաւ։ Ափսոս որ ժամանակը չէր ներում նրան կրկնել կօնցերտը մի անգամ էլ, որովհետև պ. Կարա-Մուրզան շտապում էր վերադառնալ Թիֆլիս։ Յոյս ունենք, որ պ. Կարա-Մուրզան չի մոռանայ իր հանգուցեալ եղբօր գործը և կը շարունակէ հայերէն կօնցերտներ տալ»։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են ապրիլի 16-ից. «Այս գիշեր, երրորդ ժամին, այստեղ երկրաշարժ տեղի ունեցաւ, որ բաւական երկար տեւեց. սկզբից բաւական խիստ էր, իսկ յետոյ մեղմացաւ. ուղղութիւնը հարաւից էր»։

—

ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Այսօր, ապրիլի 13-ին, ս. Թովմա վանքի ուխտի օրն է. հաւաքվել է ահագին բազմութիւն, մեծ մասը ագուլեցիներ։ Կովկասի և ոչ մի քաղաքում գուցէ, կանացի հագուստը այն կատարելութեան չէ հասել և չէ ձգտում հասնել, ինչ այստեղ է։ Մանրակրկիտ հետաքրքրութեամբ հետեւում են մօդայի ամենավերջին փոփոխութեան և աշխատում են չը չեղվել։ Շատ անգամ մայրաքաղաքում և այլ տեղ ապրող ամուսինը պատուէր տալով վերջին մօդային մի ժակէտ, պարեգօտ կամ գլխարկ՝ ոգևորված յանձնում է պօստին, որ վանքի տօնին հասնի։ Այդ երեկոն մի փառաւոր ցուցահանդէս էր կանացի տարազի»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԲԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

III

Թիւրք կառավարութեան վերաբերմունքը դէպի ալբանացիները մի ուշագրաւ երևոյթ է ներկայացնում, մի երևոյթ, որ գրեթէ նոյնութեամբ կրկնվել է նաև քիւրդերի, դրուզների, արաբների և առհասարակ կոպիտ ուժի տէր հպատակների վերաբերմամբ։ Նա տասնեակ ու հարիւրաւոր տարիներ շարունակ աշխատել է տիրել Ալբանիայի անառիկ լեռները, հպատակեցնել այդ լեռների քաջամարտիկ զաւակներին, բայց ուժեղ դիմադրութեան հանդիպելով, ամեն ինչ թողել է հանգամանքների հոսանքին և ինքն էլ հետեւել է կոտորածների ու արիւնհեղութեան քաղաքականութեանը։

Երբ կառավարութիւնը ուժեղ էր, երբ նրա ձեռք առած միջոցները եռանդուն և ազդու էին, այն ժամանակ ալբանացիները ստիպված էին թողնել հարթավայրերը և քաշվել դէպի անառիկ լեռները, կամ, ինչպէս գերմանացիներն են ասում, ցոյց տալ մի առանձին—Drang nach Osten։ Իսկ երբ այդ ուժն ու եռանդը նուազեց, երբ թիւրքերի անզօրութիւնն ակներև դարձաւ, այն ժամանակ ալբանացիները սկսեցին հակառակ հոսանք։ Ահա այդ հոսանքն է ալբանական հարցի հիմքը կազմում, բալկանեան խլրտումների չարժառիթը ներկայացնում։

Ալբանացիները մերթ ընդ մերթ հեղեղի նման թափվում են իրանց լեռներից ու բարձրաւանդակներից, թալանում-աւերում են դաշտավայրի և հովիտների գիւղերը, կոտորում են դիմադրող ազգաբնակութեանը և ապա նորից բարձրանում վերև, ամրանում իրանց «անմատչելի բոյներում»։ Իսկ թիւրք կառավարութիւնը կողմնակի հանդիսատեսի նման դիտում է այդ գործողութիւնը, երբեմն չուզենալով, երբեմն էլ ուղղակի անկարող լինելով հեղեղ—արշաւանքների առաջն առնել։

Քրիստոնեայ տարրը—սլաւօն ազգաբնակութիւնն է այդ արշաւանքների զոհը։ Անտէր ու անօգնական զոհ։ Ալբանական բէյերը հարեան սլաւօնների պատրօններն են, տէրերն են և կարող են անել ամեն ինչ՝—յափշտակել, թալանել, բռնաբարել և սպանել։ Ահա շատերից մի նմուշ *)։

—«Ալաբանացի Իսակ-բէյը իր որդուն ուղարկում է Պավլիչ անունով մի սերբի մօտ և նրա կինը պահանջում։ Որդին տեսնում է սերբի աղջկան, ուստի և աւելացնում է. «աղջիկդ էլ ինձ համար կուղարկես»։ Քսան և չորս ժամից յետոյ բէյը հրամայում է ասել. «Դու չուղարկեցիր քո կնոջը. լաւ. այժմ փոխարէնը կուղարկես 500 ֆրանկ և քո աղջիկը իմ որդու համար»։ Սերբը, պարտք վերցնելով, վճարում է այդ գումարը, իսկ աղջկան թագցնում է քահանայի մօտ։ Երիտասարդ ալբանացին գալիս է և աղջկայ փոխարէն վերցնում է նրա մօրը։ Ապա բէյը խլում է սերբի արտերը, կահկարասին, պահանջում է ահագին փրկանք և վերջը ոտքի մի հարուածով մեռցնում է թշուառ Պավլիչին...»։

Եւ այդպիսի դէպքերը սովորական երևոյթ են դարձել Ալբանիայում։ Անպատիժ կատարվող երևոյթ։

Այդ ծանր լուծը առաջացրել է գաղթականութեան մեծ հոսանք դէպի հարևան երկիրները։ Միայն վերջին 25 տարիների ընթացքում աւելի քան 60,000 սերբեր գաղթել են իրանց բնիկ հայրենիքից—Հին-Սերբիայից։ Երկիրը դատարկվում է, տնտեսապէս քայքայվում. ազգաբնակութիւնը հեծում է բռնութեան ճիրաններում և օգնութիւն աղերսում։

Իսկ ինչ է անում կառավարութիւնը։ Նա ամենաքաջ, ամենավստահ ալբանացիներին քաշում է Կ. Պօլիս և «թուանքչիներ» դարձնում։ Նրանց առաջնորդներին ու բէյերին էլ շքանշաններ ու պարգևներ է տալիս և հայրենիք վերադարձնում, կամ բարձր պաշտօններով Արաբիա, Փոքր-Ասիա և Եգիպտոս ուղարկում *)։ Նա վաղուց արդէն թողել է ալբանացիներին զէնքի ուժով զսպելու ցանկութիւնը և հետեւում է սիրաշահելու, նրանց ուժը չահագործելու քաղաքականութեանը։ Խաբուսիկ, կորստաբեր քաղաքականութիւն...

Ալբանացիները զգում են իրանց ուժն ու ազդեցութիւնը և այդ գիտակցութիւնը նրանց աւելի համարձակ, աւելի անպատկառ է դարձնում։ Իբրև ապացոյց բաւական է յիշել վերջին դէպքերը, բաւական է աչքի առաջ ունենալ նրանց բուռն դիմադրութիւնը մակեդօնական բարենորոգումների վերաբերմամբ։

Աշխարհագրական և քաղաքական այդպիսի նպաստաւոր պայմանները մի ուրիշ—կուլտուրական ժողովրդի մէջ կը վառէին ազգասիրութեան բուռն զգացմունք, ազգային միութեան ու անկախութեան ուժեղ ձգտում։ Իսկ ալբանացիները իբրև վայրենի ժողովուրդ զուրկ են այդ բոլորից և գործում են միայն բնազդի, պատահական հանգամանքների թելադրութեամբ։ Ազգայնական ոգին շատ թոյլ է նրանց մէջ, ազգային գաղափարը անմատչելի է նրանցից շատերի համար։ Հէնց այդ պատճառով էլ Ալբանիայից մի անկախ պետութիւն ստեղծելու փորձերը միշտ անաջող են անցել։

Այդ ուղղութեամբ վերջին փորձն արեց Պարիզում կրթված ալբանացի Աւդիւլ բէյը։ Նա միացրեց հարաւային Ալբանիայի բէյերին և ապա անցաւ դէպի հիւսիս, որպէս զի այնտեղ էլ արծարծէ ազատութեան գաղափարը։ Բայց այստեղ ալբանացիները նրան վտանգաւոր ու անվստահելի մարդ համարեցին և բանտարկեցին Դեակօվի «կալայում»։ Երկու տարի շարունակ մնաց նա այդ բանտում և երբ նորից Եանինա վերադարձաւ, տեսաւ որ ամեն ինչ քանդվել—չքացել է։ Նրա համախոհները չը կային, նրանք շքանշաններով կրծքերը զարդարած նստել էին Կ. Պօլսում կամ թիւրքական պաշտօն էին վարում հեռաւոր նահանգներում։ Շուտով նա ինքն էլ հրաւէր ստացաւ Պօլիս գնալու և սուլթանի արքունիքում պաշտօն ստանձնելու։ Գնաց նա, ստացաւ գրաւիչ պաշտօնը, բայց շուտով ստացաւ նաև դրա հետ շաղկապված յանկարծակի մահը։

Աւդիւլ բէյից յետոյ էլ ուրիշ ինտելիգենտ ալբանացիներ կատարեցին մի քանի թեթև ու աննշան փորձեր, բայց նրանց ջանքերը մնացին բոլորովին ապարդիւն։ Եւ այժմ այդ վայրենի ժողովուրդը աւանդական ձևով ապրում է իր լեռնոտ հայրենիքում, շարունակում է իր անվախ արշաւանքներն ու գազանային քաջագործութիւնները՝ առանց վախենալու Թիւրքիայից կամ Եւրօպայից, մի և նոյն ժամանակ առանց մտածելու ազգային անկախութեան մասին։

Իսկ օտար տարրը՝ ռումինները, իտալացիները, յոյները և աւստրիացիները ամեն ջանք գործ են դնում Ալբանիան իրանց շահերին ծառայեցնելու համար։

Ե. Թ.

*) „Revue de Paris“, 1903, № 1.

*) „Новое Время“, № 9734.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Աստարա, մարտի 30-ին

Պարսից մհարամի սգի օրերն անցան։ Այստեղ էլ սովորութիւն կայ, որ ամեն տարի այստեղի խումբը (դաստէն) մհարամի օրերում անց է կենում ռուսաց սահմանը։ Այս տարի թէև ռուսաց մաքսատան կառավարիչը թոյլ չը տուեց անցնելու սահմանը, վախենալով մի գուցէ անկարգութիւններ պատահեն և բացի դրանից կարող են մաքսանենգութիւններ անել, բայց դարձեալ Բագուի մաքսատան ընդհանուր կառավարչից թոյլտւութիւն խնդրեցին հեռագրով, որը և թոյլ տուեց անցնելու։

Մարտի 26-ին, երբ պարսիկների խումբը անցել էր ռուսաց կողմը և վերադառնում էր պարսից Աստարա, հետեւեալ դէպքը պատահեց։ Պարսից և ռուսաց սահմանը բաժանում է մի փոքրիկ գետ, որի վրա կան փոքրիկ մակոյկներ, որոնցով և մարդիկ տեղափոխվում են մի կողմից միւս կողմը։ Այդ օրն էլ երկու մակոյկներ կային գետի վրա, որոնցով պէտք է խումբը տեղափոխվէր պարսից կողմը։ Մակոյկներից մէկի մէջ կային երկու հայ երիտասարդներ, որոնք անցել էին ռուսաց կողմը նայելու շախսէ-վախսէին և վերադառնում էին պարսից կողմը։ Խմբի հետ միասին նոյն մակոյկում կար և մի չղթայ խփող, որը հագել էր սև զգեստ և ձեռքին ունէր մի փնջաձև շղթայ, որով սգի օրերում շատերը ծեծում են իրանք իրանց։

Հայերը ծառայում են այստեղի մաքսատանը. մէկը մաքսատան բոլոր գործերի վերահսկողն է, Արսէն Մ. Բաբաջանեան, իսկ միւսը՝ հասարակ պաշտօնեայ։ Պ. Բաբաջանեան, տեսնելով որ մակոյկը լցված է և կարող է խորտակվել, մակոյկատիրոջը այդ մասին զգուշացնում է, որ քիչ մարդ վերցնէ, բայց պարսիկները չեն լսում նրան։ Մակոյկը դեռ կէսը չը հասած խորտակվում է, միջի մարդկանց ջուրը թափելով։ Մի կերպ դուրս են գալիս ափը։ Այդտեղ պ. Բաբաջանեան սկսում է բարկանալ պարսիկների վրա, թէ ինչու են անզգոյշ վարվում։ Շղթայ խփողը, որ լուռ լսում էր նրա յանդիմանութիւնները, սկսում է գոռալ նրա

նել տալով։ Որքան սրամիտ աշակերտների միտքը բթամիտ և ապուշ են դարձրել սոսկալի գանակոծութեան տակ։ Ես ինքս էլ յիշում եմ վաթսունական թւականներում աւանդված ուսումը։ Այդ մեռցնող դրութիւնն էր, որ վաթսունական թւականներից առաջ մի քանի սերունդ, ապուշ կրթելով՝ կիսատ ու թերատ թողեց ուսանելի առարկաներից։

Ես բաւական չեղվեցի։ Այժմ էլ երկու խօսքով իմ կարծիքս եմ ուզում յայտնել «Կայծերի» վերաբերութեամբ, որ այնքան աղմկալից քննադատութիւնների ենթարկվեց։ Որքան էլ քննադատեն «Կայծերը», նա միշտ մնում է, որպէս մի գեղարուեստական գեղեցիկ գրուածք, լի հերոսական սքանչելի տիպերով և նուիրական գաղափարներով։ Դրանով յարգելի վիպասանը թիւրքահայերին շատ բան է ասել, ինքնապաշտպանութիւն է ներշնչել, բայց ոմանք լաւ չըմբռնելով հեղինակի իսկական նպատակը՝ այդ գրուածքը նկատել են, որպէս մի այլանդակ, որպէս մի անտակտ հեղինակութիւն։ Ափսոս, որ «Կայծերի» III հատորը՝ հեղինակից անկախ, կարճ ու պոչատ դուրս եկաւ։ Ճիշտ է, որ հեղինակը «Կայծերի» լեզուի վրա հոգ չէ տարել, բայց նրա վրա շատ երկար տարիներ աշխատել է, որ իր փայլուն և հեռատես գաղափարները տարածէ նրանց մէջ։ «Սամուէլը» գրված է գեղանկար և սիրուն աշխարհաբառով, որի նիւթը վերցրած է ազգային պատմութիւնից, իսկ «Կայծերը» կենդանի կեանքից վերցրած կենդանի պատկերների տեսարանացոյց է։ Մի խօսքով, ինչ որ էլ ասեն ու գրեն նրա հակառակորդները, «Կայծերը» Րաֆֆիի գլուխ գործոցն են կազմում։ Րաֆֆի և «Կայծեր», այդ երկու անունները միասին ամուր կապված են։ Ո՛վ որ անձամբ ծանօթ չէ եղել բանաստեղծի հետ, ով որ խօսակից չէ եղել նրա հետ, թող կարդայ «Կայծերը»։ Դրանց մէջ կարծես ինքը Րաֆֆի—վիպասանն է, որ խօսում է իր բորբոքված մտագաղափարներով և հայրենաշունչ ոգևորութեամբ։ «Կայծերը» կարդալով, մարդ բնաւ չէ յոգնում։

Րաֆֆին 1881 թւականին Թիֆլիսից ուղևորվելով Սիւնեաց աշխարհը, Ղարաբաղի մէլիքների պատմութիւնը ուսումնասիրելու համար, երբ նա վերադառնում էր Թիֆլիս, մի անգամ էլ Պարսկաստան եկաւ նոյն թւականի աշնանը։ Ժամանելով Թաւրիզ, նա մի քանի օր միայն մնաց, որից յետոյ նա վերցնելով իր հետ իր ընտանիքը, ընդմիշտ հեռացաւ Պարսկաստանից։

Րաֆֆին ամուսնացել է 1863 թւականին Ուրմիում և թողել է երկու արու զաւակներ։ Մեր պարսկաստանցի միակ գրական գործիչը և նշանաւոր բանաստեղծը այժմ այնպէս է մոռացված իր հայրենի երկրում, որ պարսկահայերից շատ քչերն են ծանօթ նրա հազուագիւտ տաղանդի հետ, թէև ինքը միշտ մնում է պարսկահայերի պարծանքը։ Այդպէս է մարգարէն իր գաւառում։ Րաֆֆին ծնած լինելով 1835-ին, վախճանվել է Թիֆլիսում 1888 ապրիլի 24-ին, 53 տարեկան։

—

Ես 1896 թւականին Թիֆլիսումն էի. մի օր ես առաջին անգամ գնացի Խօջիվանքի գերեզմանատունը՝ բանաստեղծի գերեզմանին այցելութեան։ Դեռ ես նրա վրա արձան կանգնած չէր։ Գիտէի արդէն, որ հանգուցեալը ծաղիկներ շատ էր սիրում, ուստի ես ինձ հետ վերցրել էի մի սիրուն ծաղկեփունջ, Ես պատկառանքով մօտեցայ նրա գերեզմանին. երբ թեքվեցի, որ ծաղկեփունջը նուիրեմ, երկու կաթիլ արտասուք դուրս թռան իմ աչքերից և ընկան նրա սառն շիրմի վրա, իսկ ես մնացի կանգնած որպէս արձան։

Մեր մտերմական հին յիշողութիւնները զարթեցրին ինձանում նորանոր, բայց տխուր զգացմունքներ։ Խորտակված սրտով, լուիկ ու մնջիկ, ես մտքովս հետեւեալ խօսքերն ուղղեցի նրան։ Ընդունիր իմ այս չնչին ու պարզ նուէրը բարեկամ Րաֆֆի։ Թէև ուշ, բայց այսօր միայն ինձ աջողվեց այցելել քո պատկառելի գերեզմանիդ։ Ես բերել եմ ինձ հետ քո հայրենի երկրից և պարսկահայերից շատ, շատ բարով, ուղղված քո արդէն չորացած ու ցամաքած ոսկրներիդ։ Ննջիր ողբացեալ Րաֆֆի, դեռ ես փոթորիկների մէջ է Թիւրքահայաստանը։ Որսորդ Աւօն իր գործող խմբով անշարժ քնած են գերեզմանի խորքերում։ Մի օր գուցէ քո արթուն հոգին քեզ կաւետէ, թէ արդէն մօտ է ցանկացեալ րօպէն, այն ժամանակ միայն քո ոսկրներից աճիւնը կը շարժվի։ Վաղաժամ մեռար բանաստեղծ և թաղվեցիր քո աշխատասիրած բազմաթիւ հատորների կոյտի տակ, որոնք ընդմիշտ կը մնան որպէս մի-մի փառաւոր յիշատակարաններ քեզանից։ Պատռելով խաւարի վարագոյրը, վերջապէս դու տարար այն գրական-յաղթական դրօշակը, որի վրա քո ձեռքով գրված է Րաֆֆի։

Աւագ խան Աֆթանդիլեանց

Թաւրիզ

վրա, հայհոյել նրան, չը մոռանալով և հաւատը։ Պ. Բաբաջանեան, լսելով այս լկտի խօսքերը, հրամայում է բռնել նրան և քարշ տալ մաքսատունը։ Բայց վերջինս մի կերպ փախուստ է տալիս դրանից և ուղղակի գնալով իրանց մըզկիթի առաջ՝ սկսում է գոռալ, թէ հայն իր հաւատը հայհոյեց։ Ամբոխը հետզհետէ սկսում է հաւաքվել նրա ձայնի վրա, և երբ լըսում են, որ այդ նուիրական օրը հայը հաւատ է հայհոյել, խորհուրդ են կազմում, որ գնան նրա բնակարանը ցրիւ տան, նրան էլ սպանեն. բայց մի քանի պատւաւոր մարդիկ, իմանալով որ եթէ այդպէս վարվելու լինեն, վատ հետեւանք կունենայ, պատգամաւոր են ուղարկում պարսից մաքսատան կառավարչի մօտ, որ մի բէլգիացի է, և յայտնում նրան գործի էութիւնը, աւելացնելով, որ ամբոխը ոտքի կանգնած այդ հային է պահանջում, որին կամ պէտք է յանձնէ իրանց և կամ շուտով հեռացնէ այստեղից։ Կառավարիչը նրանցից 10 օր ժամանակ է խնդրում, որ նրան հեռացնէ այստեղից։ Ամբոխը աւելի է կատաղում և ուզում է նորից դիմել դէպի պ. Բաբաջանեանցի բընակարանը։ Ելի նրան թոյլ չեն տալիս։ Կըրկին պատգամաւոր է գալիս կառավարչի մօտ։ Այս անգամ կառավարիչը տեսնելով, որ ոչինչ չէ կարողանել, միայն կէս օր ժամանակ է խնդրում, որ նրան հեռացնէ և այդպէս էլ անում է։

Մարտի 27-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին, պ. Բաբաջանեանցին մաքսատան մի քանի պաշտօնեաներով և ծառաներով անց են կացնում սահմանը ռուսաց Աստարա, որտեղից ճանապարհվում է Բագու։

Պ. Ա. Բաբաջանեան աւարտած լինելով արտասահմանեան ուսումնարանը և սովորած լինելով այնտեղի կարգ ու կանոնին, երբ եկաւ այստեղ, մաքսատանը ծառայելու, կառավարիչը նրան նշանակեց բոլոր գործերի վերահսկիչ (contrôleur)։ Պարոնի առաջին գործը եղաւ կարգ ու կանոնի բերել մաքսատունը, որը խառն դրութեան մէջ էր. այս բանը, ի հարկէ, պարսիկ պաշտօնեաների համար անչափ խորթ էր. վերահսկիչը սկսեց մաքսատան ծառայողների կաշառակերութիւնը բռնել, հանել տուեց մաքսատան մի քանի կաշառակեր, գող և անպիտան ծառաների, և այսպիսով իր լաւ ընթացքով իր հետ թշնամացրեց մաքսատան պաշտօնեաներին և ծառայողներին։

Նրա երկրորդ գործը եղաւ բռնել պարսիկ վաճառականների մաքսանենգութիւնները, նըրանց տուգանքի ենթարկել, ապրանքը գրաւել։ Ի հարկէ, նրանք էլ այնուհետեւ սկսեցին հաշտ աչքով չը նայել նրան և մի յարմար առիթի էին սպասում, որ նրան հեռացնեն։

Մի խօսքով պ. Բաբաջանեանց պաշտպանում էր մաքսատան շահերը, իր հետ թշնամացնելով բոլորին։

Պատմում են, որ վերոյիշեալ դէպքը սարքած բան էր, որպէս զի կարողանան հեռացնել նրան այստեղից։ Գ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կ. Պոլսից հաղորդում են մի անհաւատալի լուր, որ իբր Բուլղարիայից գնացել են Մակեդոնիա մի սպայ և 8 բուլղար, որպէս զի փորձեն սպանել այն ռուս հիւպատոսներին, որոնք դժգոհութիւն են գրգռել իրանց դէմ իրանց զեկուցումներով կոմիտէտների գործունէութեան դէմ։

—Անգլիական լրագիրները մեծ աղմուկ են բարձրացրել Ռուսաստանի դէմ մանջուրական հարցի առիթով։ Նրանք հաղորդում են, որ իբր Ռուսաստանը մի ուլտիմատում է ուղարկել Չինաստանին, պահանջելով նրանից մի նոր ռուս-չինական դաշնագիր կնքել, որ պէտք է նոր մեծ արտօնութիւններ տայ Ռուսաստանին և արագացնէ Մանջուրայի ռուսացումը։ Անգլիական լրագիրները պահանջում են, որ Անգլիան և Ճապոնիան, իբրև դաշնակիցներ, ընդդիմադրեն Ռուսաստանի պահանջներին, նրանք մինչև անգամ հաղորդեցին այսպիսի մի լուր, թէ Ճապոնիան երեք զինուորական նաւ է ուղարկել Նիւ-Չուան, որ թոյլ չը տայ Չինաստանին կատարել ռուսական պահանջները։

—Մեզ հաղորդում են, որ համաշխարհային խաղաղութեան XII միջազգային կոնգրէսը, որ պէտք է գումարվէր եկող մայիսին Վիէննայում յետաձգվել է և պէտք է գումարվի սեպտեմբերին մի այլ քաղաքում։

—«Temps» լրագիրը հաղորդում է հետաքրքիր տեղեկութիւններ, թէ Կ. Պոլսի ռուսաց դեսպան Զինովիեվ մտադիր էր Շչերբինայի դիակը անցկացնելիս բերել տալ Կ. Պոլիս ռուսաց եկեղեցին և հոգեհանգիստ կատարել տալ։ Սակայն, սուլթանը իմանալով դեսպանի այդ դիտաւորութիւնը, երկիւղ կրեց, որ թիւրքաց ժողովուրդը հակացոյց չանէ, սաստ և խնդրեց իր դեսպանի միջոցով ռուսաց կառավարութիւնից, որ փոխեն Զինովիեվի այդ կարգադրութիւնը. խնդիրքը ընդունվեց և հրապարակական հոգեհանգիստը տեղի չունեցաւ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

19 ապրիլ

ԽԱՐԿՕՎ։ Փետրվարի վերջում Բուլացէլի հանքում կորաւ բանւոր Երօխին. ապրլի 26-ին երեկոյեան նրան գտան բանւորները փորուածքներից մէկի մօտ, որոնք լսեցին նրա հառաչանքները։ Նա հողի տակ մնաց յիսուն օր և գիշեր և նիհարվեց որպէս կմախք. գիտակցութիւնը կատարեալ է. ուժերը վերականգնվում են. յոյս ունեն, որ կատարելապէս կառողջանայ. Լէտարգիական քուն են ենթադրում։

ՊԱՐԻԶ։ Ելիսեան պալատը այցելելու ժամանակ Լուբէ ներկայացրեց թագաւորին իր քաղաքացիական և զինուորական սվիտայի անդամներին։ Երեկոյեան «Comedie Française»-ում կայացաւ հանդիսաւոր ներկայացումն։ Ճանապարհին ուրախութեամբ ողջունում էր ամբոխը։ Անգլիական թագաւորը նստած էր նախագահի և նրա ամուսնու մէջտեղ։ Ներկայացման վերջը նախագահը ուղեկցեց թագաւորին մինչև անգլիական դեսպանատունը։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Չորեքշաբթի երեկոյեան մակեդոնական կոմիտէտները դինամիտային յանցաւոր փորձեր արեցին մօտաւորապէս 50 կէտերում Սալոնիկի քաղաքում և շրջականերում։ Օսմանեան բանկի բաժանմունքը փրկված է։ Օտարազգիների կլուբի և մի քանի ճաշարանների դէմ ռումբեր են գցված։ Զօրքերը, ժանդարմները և ոստիկանութիւնը հալածում էին չարագործներին։ Տեղի ունէին ընդհարումներ, որոնք տեւում էին կէս գիշերից անց։ Երկաթուղիական ծառայողներից վիրաւորված է միայն արհեստանոցների կառավարիչը։ Վալին և զինուորական կոմենդանտը եկան հրդեհի տեղը, հրամայեցին զօրքերով գրաւել փողոցները և զինւորական ոյժով խստութեամբ պաշտպանել հիւպատոսարանները և գլխաւոր շինութիւնները։ Վալին խոստացաւ հիւպատոսներին պաշտպանել օտարահպատակներին։ Բացի մի քանի յանցաւորներից, նոյնպէս և զինաւորված բուլգարներից, ձերբակալված են շատ կասկածելիներ։ Մեծ իրարանցում է տիրում։ Առաւօտը կանգ առաւ։ Բ. Դուռը ձեռք առաւ ամեն միջոցներ օտարահպատակներին և իր սեփական հպատակներին պաշտպանելու համար։ Բերդապահ զօրքը ուժեղացրված է 4 բատալիոններով Զմիւռնիայից։ Մեծ վիզիրը հանգստացուցիչ հաւաստիացումներ տուեց դիպլոմատներին։ Սալոնիկում աւերված է նոյնպէս գերմանական կլուբը. երեք անդամներ վիրաւորվեցին և 1-ը սպանված է։ Թեթև վիրաւորված է գերմանական հիւպատոսութեան կառավարիչը։ Երկաթուղու կէրօսինի պահեստը և գերմանական դպրոցը նոյնպէս վնասվեցին ռումբերից, վերջինը առանց մեծ վնասների։ Ֆրանսիական շոգենաւի պայթումը նոյնպէս դինամիտային փորձի հետեւանք է։ Լուրեր տարածվեցին, որ Սալոնիկիում և Մօնաստիրում տեղի ունեցած անցքերի հետ միաժամանակ բազմաթիւ հրոսակախմբեր անցան բուլգարական սահմանը և մեծ ընդհարումներ տեղի ունեցան։ Այդ տեղեկութեան հաստատութիւնը չէ ստացված։ Ուսկիւբի վիլայէտի, Պեչովեան շըրջանում, Մալեշէվեան հարթավայրի վրա հինգշաբթի բազմաթիւ հրոսակախմբի հետ տեղի ունեցած ընդհարման մասին հաղորդում են, որ մի քանի հարիւր հոգուց բաղկացած հրոսակախումբը կռւում էր մեծ յամառութեամբ։ Երկու կողմերն էլ մեծ կորուստներ ունեցան։ Ապրիլի 12-ին տեղի ունեցաւ ընդհարումն հրոսակախմբերի հետ 10 կիլօմետր հեռաւորութեամբ Կրատովից աւելի դէպի հարաւ, Ուսկիւբի վիլայէտում։ Հրոսակախմբերը կորցրին 4 սպանվածներ և 16 գերիներ. Թիւրքերը 2 սպանվածներ։ Բ. Դուռը պաշարման դրութիւն կը յայտարարէ Սալոնիկում։ Իլդիզ-Քիօսկում գիշերը մինիստրների խորհուրդ գումարվեց, և ապա տեղի ունեցաւ զինուորական խորհրդակցութիւն։ Սալոնիկեան 3-րդ և Ադրիանօպոլեան 2-րդ զօրաբաժիններին զէնքի կանչելու լուրերը չեն հաստատվում։ Թիւրքաց տեղեկութիւնների համեմատ, յանցաւոր փորձերը ուղղված էին նոյնպէս գլխաւոր պօստատան դէմ Սալոնիկում, սակայն, առանց մեծ վնաս պատճառելու։ Չարագործները կառքով մօտեցան օսմանեան բանկին և այն ժամանակ, երբ նրանցից մի քանիսը յարձակվեցին պահապան զինւորների վրա, միւսները ուժով մտան բանկի շինութիւնը և հրդեհեցին նրան դինամիտի պայթիւնով։

ՊԱՐԻԶ։ Թիւրքաց դեսպանութիւնը յայտարարեց հետեւեալ հեռագիրը Սալոնիկից. «Օսմանեան բանկը բոցերի մէջն է. մէկ մասը աւերված է. միջոցներ են ձեռք առնված՝ արգելելու կրակի տարածվելը և պահպանելու հանգստութիւնը և կարգը։ Այդ դէպքը տեղի ունեցաւ այն պատճառով, որ մի քանի տեղերում դցված էին ռումբեր, որը պէտք է վերագրել բուլգարական յեղափոխականների գործողութիւններին, որոնք գտնվում էին երեք կառքերում. Նրանք սկսեցին ռումբեր գցել. պայթիւնի վայրկեանին երկու չարագործներ սպանվեցին ռումբի կտորներից և երեքը ձերբակալվեցին. սպանված են մէկ զինւոր և մէկ պահապան։ Անկարգութիւնների նախաձեռնողը, բուլգարական ուսուցիչ Եօրգի, «Գվադալկվիվիր» շոգենաւով ճանապարհ ընկաւ Ուսկիւբ, բայց ճանապարհին կալանաւորվեց, յետ բերվեց Սալոնիկ և դատի ենթարկվեց։

20 ապրիլ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Կ. Պոլսի կայսերական դեսպանից ստացած զեկուցագրի համաձայն, Միտրովիցի ռուսական հիւպատոս հանգուցեալ Շչերբինային մահացու վէրք հասցնող Իբրահիմին զինուորական դատարանը մահվան պատժի դատապարտեց. մի այլ դատավճիռ, ի հարկէ, չէր էլ կարելի ենթադրել, սակայն Թագաւոր Կայսրը, ոգեւորված ողորմածութեան զգացմունքով, ցանկութիւն յայտնեց, որպէս զի յանցաւորին շնորհվի կեանքը։ Տեղեկանալով այդ բանի մասին, սուլթանը յայտնեց ռուսաց դեսպանին, որ ինքը ենթարկվում է Նորին Կայսերական Մեծութեան մեծահոգի կամքին, բայց յանցաւորը կը դատապարտվի ցմահ տաժանակիր աշխատանքների։

Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց, որ Նորին Մեծութիւն Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնայի անունը յատկացվի 30 երեխաների համար վինդավեան սանատօրիայում կառուցված երկրորդ պավիլիօնին։

Ապրիլի 24-ին, առաւօտեան 11 ժամին, Պետերբուրգում տեղի կունենայ Բարձրագոյն զօրահանդէս։ Ընդամենը զօրահանդէսին կը մասնակցեն $54^1/_2$ բատալիօն, 43 էսկադրօն, 14 հարիւրեակ։

ՎԻԷՆՆԱ։ Աւստրօ-ունգարական «Հաբսբուրգ», «Վիէննա», «Մագնիտ» և «Բուդապեշտ» նաւերը եկան սալոնիկեան նաւահանգիստը։

ՊԱՐԻԶ։ Լուբէ գնաց անգլիական դեսպանատունը, իսկ այնտեղից նախագահը և անգլիական թագաւորը գնացին Վենսէն, ուր ի պատիւ թագաւորի կայացաւ զօրահանդէս։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Բալտօ գիւղի մօտ 50 մարդուց բաղկացած հրոսակախումբը ենթարկվեց թիւրքաց զօրքերի յարձակմանը և կորցրեց 29 սպանվածներ և 17 վիրաւորվածներ։ Թիւրքերից վիրաւորված է մէկը։

ՍԱԼՕՆԻԿԻ։ Գտնված է մեծ քանակութեամբ դինամիտ։ Ձերբակալութիւնները շարունակվում են։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Դաւանութիւնների մինիստր Լազարեվիչ հրաժարական տուեց։

ՍԱՄԱԿՕՎ։ Շչերբինային սպանողի համախոհը յետ է վերցնում իր խոստովանութիւնը, որ նա արեց Միտրովիցայում, թէպէտ և մարդասպանը և վկաները հաստատում են, որ դրդումն կար։ Մարդասպանը ցաւում է իր գործած յանցանքի վրա և հասկանում է, որ նա չը փրկեց ալբանացիներին։

ՍՕՖԻԱ։ Սալոնիկում օդը թռցրվեցին 50 տներ, որոնց թւում եւրոպական կօլօնիայի կլուբը, ուր պատահմամբ գտնվում էր գերմանական հիւպատոսը։ Պայթիւնների ժամանակ փողոցներով վազեցին զինաւորված հրոսակներ։ Սարսափը մեծ էր։ Կոմենդանտը և ոստիկանները թագնվեցին։ Թիւրքաց կառավարութիւնը տեղեկութիւն ստացաւ, որ նոյն այդ տեսակ յանցաւոր փորձեր պատրաստված էին Բիտօլիում և Ուսկիւբում։

ՍԱԼՕՆԻԿԻ։ Հինգշաբթի կրկին գցեցին 8-ից մինչև 10 ռումբեր։ Շատերը կալանաւորված են։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Ռուսաց դեսպանը երկարատեւ խօսակցութիւն ունեցաւ Գէյի հետ։ Լուրեր են պտտում, որ Մանջուրիային վերաբերեալ հարցերը քննվեցին պարզ և բարեկամական կերպով։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Պետերբուրգի ամէրիկական դեսպանը հաղորդում է, որ կատարելապէս անճիշդ են լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւնները այն պայմանագրի մասին, որ Ռուսաստանը առաջարկել է Չինաստանին։ Փաստերին չէ համապատասխանում այն հաղորդագրութիւնը, որ Ռուսաստանը դրդում է Չինաստանին մերժել ուրիշ պետութիւնների խնդիրքները դաշնագրային նաւահանգիստները տալու և Մանջուրիայում հիւպատոսութիւններ հիմնելու մասին։ Ռուսաստանը չէ ուզում խլել ուրիշ պետութիւններից այն շահերը, որ նըրանք ունեն։ Մանջուրիայում ոչինչ այնպիսի բան չէ տեղի ունեցել, որպէս զի փակվեն այժմ այն նաւահանգիստները, որոնք բացված են առեւտրի համար։ Ռուսաստանը կամենում է իր կողմը քաշել ամէրիկական առեւտուրը և կապիտալները։

ՆԷԱՊՕԼ։ Միջերկրական ծովի նաւատորմի մի մասը հրաման ստացաւ ուղեւորվել Սալոնիկի։

ՊԱՐԻԶ։ Անգլիական թագաւորը և նախագահ Լուբէ կառքով Լօնշան գնացին ձիարշաւի։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Էդհիփ-փաշան ճանապարհ ընկաւ Սալոնիկ՝ նախագահելու այնտեղ հիմնված արտակարգ դատարանում։—Կայացաւ միջնորդ դատարանի առաջին նիստը Բ. Դրան և «Dette Publique»-ի միջև։

ՀՌՈՄ։ Գերմանական կայսրը, ուղեկցութեամբ թագաժառանգ պրինցի, Էյտէլ Ֆրիդրիխի, պետական կանցլէր կոմս Բիւլովի և կոմս Վալդերզէէի, ժամանեց։ Կայարանում նրան դիմաւորեցին իտալական թագաւորը, Աօստեան, Աբրուցեան և Գէնուէզեան դուքսերը և Տուրինեան կոմսը։

ՊԱՐԻԶ։ Զօրախաղից յետոյ Էդուարդ թագաւորը, Լուբէ և Կոմբ գնացին Պարիզ և այցելեցին մէրի շինութիւնը, ուր մունիցիպալական խորհրդի նախագահը ողջունեց թագաւորին ճառով և կենաց առաջարկեց։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Այն լուրերի վերաբերմամբ, թէ պէտք է երկիւղ կրել մահմեդականների բռնութիւններից բուլգարների կեանքի դէմ, հաւաստացնում են, որ այդ բանի համար ոչինչ նշաններ չեն երեւում։ Ապրիլի 16-ին բոլոր դեսպանները առաջադրութիւններ արեցին Բ. Դրան Սալոնիկում տեղի ունեցած դէպքերի առիթով։ Սուլթանը հաղորդեց ռուսաց դեսպանին, որ Էդհիբ-փաշան նշանակված է զինուորական արտակարգ դատարանի նախագահ Սալոնիկիում և աւելացրեց, որ խաղաղութիւնը և կարգը կը վերականգնվեն և կը պաշտպանվեն եռանդոտ միջոցներով։ Բ. Դրան տեղեկութիւնների համեմատ, Կիրժա գիւղում թիւրքաց գիշերապահ զինուորների վրա ռումբեր գցեցին, բայց չը պայթեցին։ Ուրիշ տեղերից տեղեկութիւններ են ստացվում։ որ բուլգարական հրոսակախմբերը յաճախակի դինամիտներ են գործադրում։ Պրիզրէն եկան էլի 7 բատալիօններ։

21 ապրիլ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Արգելված է «Новое Время» լրագրի հատով վաճառումը։

ՀՌՈՄ։ Գերմանական դեսպանատան մատուռում ժամասացութիւնից յետոյ, կայսրը և պրինցները գնացին Վատիկանի պրուսական միսիան, ուր կայացաւ նախաճաշ, որին մասնակցեցին Ռամպօլլա և կարդինալները։ Նախաճաշից յետոյ կայսրը գնաց Վատիկան։ Ճանապարհին շարքով կանգնած էին զօրքերը։ Կայսրը և թագաժառանգ պրինցը կառքով և կայսրի սվիտան տասներկու կառքերով։ Կայսրը միայնակ մտաւ պապի մասնաւոր առանձնասենեակը, իսկ պրինցները բարձրաստիճան պաշտօնեաների հետ մնացին հարեան սենեակում։

ՊԱՐԻԶ։ Անգլիական թագաւորը ներկայ էր ժամասացութեանը բողոքական եկեղեցում և վերադարձաւ դեսպանատուն, որտեղից կառքով, ուղեկցված կիրասիրներով, գնաց նախաճաշի արտաքին գործերի մինիստրութիւնը։

ՀՌՈՄ։ Գերմանական կայսրի խօսակցութիւնը պապի հետ շարունակվեց 20 րոպէ, որից յետոյ պապը ընդունեց պրինցներին և սվիտան, որին պապը դիմեց ողջոյնի ճառով ֆրանսերէն լեզուով։ Պապը ընծայեց կայսրին և պրինցներին մօզաիքական պատկերներ։ Հրաժեշտ տալով պապին, կայսրը պրինցների հետ միասին կարճատեւ այցելութիւն գործեց Ռամպօլլային։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Հաւաստացնում են, որ կոմիտէտները նախապատրաստում են այստեղ, Մօնաստիրում և ուրիշ տեղերում յանցաւոր փորձեր, նման Սալոնիկում կատարվածներին։—Դիպլօմատիական ներկայացուցիչները քննում էին Բ. Դրան հետ տեղի ունեցած դէպքերը և պահանջում էին համապատասխան միջոցներ ձեռք առնել հպատակներին պաշտպանելու համար։—Սալոնիկում տեղի ունեցած դէպքերը թիւրքաց կառավարչական շրջաններում իրարանցում առաջացրին։ Գերակշռում է այն կարծիքը, որ պետութիւնները չեն արգելի Բ. Դրան ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնելու կոմիտէտների դէմ։ Դիպլօմատիական շրջաններում զարմանում են, որ Բ. Դուռը աւելի լաւ միջոցներ ձեռք չառաւ պաշտպանութեան համար

և հնարաւոր գործերը ընդարձակ պատրաստութիւններ յանցաւոր փորձերի համար։ Մասնաւոր տեղեկութիւնների համեմատ, այդ քանը հնարաւոր դարձաւ այն պատճառով, որ վառ վեարվող Թիւրքայ ոստիկանութիւնը և ժանդարմերիան կոմիտէտների պաշտօնեաների հետ էին—Ինտիմիտային փորձերը և ատամնին ընդհարումները շարունակվում են։ Սալոնիկում մինչև երեկ ատաւօտ Արաւաքին գործերի մինիստրը մասնաւոր է անում, որ Թիւրքերը կոտորեցին ապաւինքին 7 մարդ և մի քանի ատանեակ հոգի վիրաւորեցին, իսկ օտարահպատակներից սպանվեցին մէկ գերմանացի, մէկ իտալացի. հօծ ուրիշ օտարահպատակներ վիրաւորված են։ Տնային խուզարկութիւնները և կալանաւորութիւնները շարունակվում են։ Լուրերին նայելով, բացված են դաշտին ընակարաններ, ուր պատրաստվում և պահպանվում էր դինամիտ։ Անհանգստութիւնը դեռ ևս չատ մեծ է։ Ատեմբուր և հաղորդակցութիւնները ընդհատված են։—Գրիչերը Ռոլիզ-Բիտոլում կայացաւ խորհուրդ։ Բ. Դուռը վերջնում է իրանից պատասխանատուութիւնը տեղի ունեցող դէպքերի համար։

ԲՈՒԼՂԱՐ (Ֆիլիպպոպոլից չոգեմ)։ 50 մարդուց բաղկացած բոլգարական հրոսակախումբը վերջնականապէս ճնշված է։ Սալոնիկեցիների մէջ կան երկու բոլգարական մայոր, երկու զօրապետ և մի բժիշկ զինուորական հաղորդ։ Թիւրքերը կոտրեց կան 11 սպանված և 9 վիրաւորվածներ։

ԿԵՕԼՆ. «Kölnische Zeitung» լրագրին Սալոնիկից հաղորդում են, որ երեկ փողոցում քանիցին մի քանի անձինք զինամթերք կէս այն ժամանակ, երբ նրանք գցում էին ռումբեր։ Կառացած ամբոխը սպանեց նրանց։ Տեղի ունեցան չատ ձերբակալութիւններ, այնպէս որ մի քանի հարիւր մարդիկ սպանվեցին —Կ. Պոլսում յաճախակի են կրկնվում անդորր մակեդոնացիների ձերբակալութիւնները։

ՍՕՖԻԱ. Հաղորդում են նոր մանրամասնութիւններ Սալոնիկի պայթիւնների մասին։ Նախագահական էր ժամանակ ցցուցութեան միջոցներ ձեռք առաւ, սակայն ապստամբները էրանց ապստամբութեան սակ ունէին Թիւրքաց ոստիկանութիւնը։ Մի քանի փողոցներում կատարէ ընդհարումներ տեղի ունեցան յարձակողական հետ։ Գերմանական հիւպատոսը վիրաւորվեց կոլիկի ըստ Թանգանելու։ Ժամանակ եւրոպական կոյանների Թիւրքայ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ է ձեռք առնում։ Կ. Պոլսի հաղորդում են, որ այժմ Սալոնիկում նանդաւոտութիւն է տիրում։ Բ. Դուռը յայտագրիներ է պատասխանում և ռուսական պետութիւնների համար և առաջարկում է միջոցներ ապստամբների և անարխիստների դէմ։

—Թարգմանում (Հռոմերենից կազմ) Տրանսվալական կալիսան Գրաթերպով հրամանատարութեան տակ շրջապատեց Թիւրքայ 2000 զօրքերից։ Կռիւը շարունակվեց ամբողջ օր. զցվեցին 60 ռումբեր։ Գրոսերպով վիրաւորվեց. սպանված են 20 ապստամբներ։ Օգնութեան հասան կալիսան Բալիով պայտով շրջապատուածներին և ինքն էլ վիրաւորվեց։ Բալիով և Գրոսերպով կարողացան ազատվել, և նման այսօր պատիւ և ժամն հիւանդանոց թշխվեցին համար։

ՓԱՐԻԶ. «Հատաւր զործակալութեան» հաղորդած տեղեկութեան համեմատ, Սալոնիկում ոստիկանութիւնը զատաւ քաղաքի գլխաւոր մասերի տակ փոսեր, որոնց մէջ գցված էին ականներ՝ ամբողջ քաղաքը օդը Թռցնելու նպատակով։ Մօտ 1000 յեղափոխականներ կալանաւորված և 300 մարդիկ սպանված են։ Բաւ երևուցին, ազգաբնակչութիւնը սկսում է խաղաղվել։

ՀՌՈՄ. Վիէնէյ կայսրը և Վիկտոր-Էմմանուէլ Թագաւորը կայսրանից ուղերկորեցին Կվիրինալ։

ՇՏՈՒՏԳԱՐՏ. Սաքսոնական Թագաւորը համարդ ընկաւ Դրեզդեն։

ՓԱՐԻԶ. Ի պատիւ անգլիական Թագաւորի Լուբէ հաւ տուեց։ Ճաշից յետոյ Թագաւորը և նախագահը փառաւոր կերպով լուսավորված փողոցներով գնացին Grand Opera հանդիսաւոր ներկայացման։

ՀՌՈՄ. Կայսրանից դէպի Կվիրինալ ասնող ճանապարհի վրա Վիլհէլմ կայսրին ողջունեց Հռոմի բուրգօմիստը իւրան հերթիտի։ Կայսրը շնորհակալութիւն յայտնեց ջերմ ընդունելութեան համար, Թագաւորանոց պիրդեն, պիրեց կայզեր-Վիլհելմի և այնուհետ ուղեկցելով Թագաւոր Ֆանշտեն և ապանիերո գրեց Վիկտոր-Էմմանուէլի և Ումբերտո Թագաւորի դամբարանների վրա, և ապա այցելեց այրի Թագուհի Մարգարիտային—Կարդինալ Ռամպոլլա գնաց Վատիկանի պրուսական դեսպանատունը՝ պապի ողջոյնը հաղորդելու համար գերմանական կայսրին։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Երեքշաբթի, ապրիլ 29-ին
Հայոց Դրամատիկական ընկերութիւնը, սիրողների բարեհաճ մասնակցութեամբ
կը ներկայացնէ

I

ԱՅՐՎՈՂ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Դրամատ. էգիւտ 1 գործ. հեղ. Գնետիչի, Թարգմ. Ազուլեանցի։

Մասնակցում են՝ տ. Ս. Քալանթարեան, պ. պ. Ա. Մինասեան, Գ. Ցուբինեան։

II

ԽԱՆԴՈՏ

Կոմեդիա 3 գործ. հեղ. Բիսսոնի, Թարգմ. Նելեանի։

Մասնակցում են՝ տ.տ. Մ. Արվանեան, Կրասինիկեան, օր.օր. Հ. Աղասարեան, Ս. Աբիսողոմեան, Մ. Ջալալեան, Օհանեան և ***, պ.պ. Մ. Ամթաբէգեան, Օ. Յովհաննիսեան, Ա. Էմինեան, Ա. Զարգարեան, Ա. Մինասեան, Դ. Տիգրանեան, Ա. Զմչկեան։

Վաղօրօք տոմսակ առնել ցանկացողները կարող են դիմել ընկերութեան անդամ տ. Շ. Լալայեանցին (Голов. д. Окоева) առաւօտեան ժամը 10—1-ը, իսկ ապրիլի 25-ից տոմսակները կը վաճառվեն Թատրոնի կասսայում։

Տեղերի գինը բենեֆիսային է։

Սկիզբն է երեկոյեան 8½ ժամին։

(18, 20, 22, 25 և 29-ին) 3—5

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ

որ գիտէ ֆրանսերէն, մուզիկայ, ցանկանում է դասեր ունենալ փոքր ընտանիքի մէջ, կամ մասնաւոր. կարող է և գանձապահ լինել, գիտէ և ռէմինգտոնի վրա գրել, յօժար է և քաղաքից դուրս։

Дворцовая улица, спросить въ конторѣ Самадовой. 2—3

Համալսարանի մի ուսանող որոնում է դասեր միջնակարգ դպրոցների բոլոր առարկաներից և հայերէնից. Аргутинская, д. № 58, ст. А. Ам. 2—5

Շարունակվում է
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍԻ

IX և X գրքերի բաժանորդագրութիւնը

Բաժանորդագինն է՝ 3 ր. մի գիրքը՝ 2 ր.

IX գիրքն արդէն լոյս է տեսել, իսկ X-ը մամուլի տակ է։

Նախկին գրքերը ծախվում են խմբագրատանը բաժանորդագրական գներով։

Նոյն խմբագրատնից կարելի է ստանալ նաև Գ. Ալավերդեանի «ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐԸ», որի գինն է 1 ր. 50 կ.։ Ծանապարհածախսով՝ 2 ր.

Դիմել՝ Ерванду Лалаянцу, Тифлисъ, Саперная, 5 կամ Семинарія Нерсисянъ. 3—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է, որ հանգուցեալ Յովհաննէս Խուդադեանի անունով, առաջիկայ սեպտեմբեր ամսի սկզբին, Թիֆլիսում բացվելու է աղջկանց որբանոց։ Որբանոցում ընդունվելու են Թիֆլիսում բնակվող հայ-լուսաւորչական 6-ից մինչև 12 տարեկան հասակի որբ աղջիկներ։ Ընդունելութեան համար պէտք է ներկայացվի խնդիր, Թիֆլիսի հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութեան անունով։ Խնդրի հետ լինելու է մետրիքական և ոստիկանութիւնից չքաւորութեան վկայականներ։ Խնդիրներ ընդունվելու են մինչև յունիսի 1-ը ամեն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, առաւօտեան ժամը 11-ից մինչև 2-ը ընկերութեան գրասենեակում (Армянскій Базаръ, домъ Городск. Кредитнаго Общества, Բազում)։ Մանրամասն տեղեկութիւններ կը տրվեն խնդիրները ներկայացնելիս։ 2—5

ՄԻ ՀԱՅ ԳՐԱՇԱՐ

կամենում է փոխել իր տեղը կամ գրքեր վերցնել շարելու, հեղինակների համար ձեռնտու պայմաններով։ Հասցէն խնդրվում է թողնել էժանագին ընթերցարանում։ 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

ի միջի այլ հրատարակութիւնների վաճառվում են հետևեալ նոր գրքերը՝

ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ Ա. Բժ., Ստամոքսի կատարրը (ստամոքսի մի քանի հիւանդութիւնները) 1 պատկերով, Պետերբ. 1903 Թ. գ. 20 կ.

ԹԱՌԱՅԵԱՆ Ս. դօկտ.-փիլ., Շիլլէր, բանաստեղծ-իդէալիստ, պատկերազարդ, ընտիր Թղթի վրա տպված, 1903 Թ., Պետ. անկազմ՝ 1 ր. 50 կ., չքեղ կազմով 2 ր. 50 կ.

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ Մ., Ծածուկ մեղք մարդկային սեռի, Կ. Պոլիս, գ. 50 կ.

ՀԱՅԿՈՒՆԻ ԱՐՄ., Գերեզմանք երիտասարդաց, գ. տիպ., Կ. Պոլիս, գ. 50 կ.

ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ Կ., Ծոցի երգարան, բ. տիպ., բարեփոխած, 1903 Թ. Թիֆլ. գ. 40 կ.

» Բանաստեղծութիւններ, 1903 Թ. Թիֆլ. գ. 25 կ.

» Թարգմանութիւն Պուշկինից՝—Ոսկի ձկնիկ, 1903 Թ. Թիֆլ. գ. 10 կ.

ՔԼԷՄԱՆ դօկտ., Ամուսնական առողջապահութիւն, Կ. Պոլիս, գ. 50 կ.

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (և. ո.) 4—5

ՀԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՑ

ԼՕԶԱՆ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

Երկրորդ տարի

(16-րդ անգամէն սկսեալ. ձմեռուան վեցամսեային դասերը կը սկսին սեպտ. 1/14-ին)

Արեւելեան կամ հայկական դպրոցը կընդունի 10-էն 20 տարեկան աշակերտներ, որոնց կուտայ, ծնողներու բաղձանքին համեմատ, գիտական, գրական, առևտրական կամ արդիւնաբերական առողջ ու հիմնաւոր կրթութիւն՝ ներդաշնակօրէն և սերտ կերպով միացած ազգային հիմնական դաստիարակութեան հետ։ Մեր հայ սաներուն կաւանդենք, և այս՝ տ ա ն ց ո և է մ ա ն ա ւ ո ր վ ճ ա ր ո ւ մ ի, հայոց լեզու (ուսանհայ և տաճկահայ բարբառ), մատենագրութիւն հայոց (հին և նոր), հայոց պատմութիւն և այլն։ Ռուսահայ աշակերտները կարող են նաև ուսանել ռուսաց լեզուն։

Դպրոցիս տարեծրագիրը, հակառակ իր ընծայած բազմաթիւ իրական առաւելութիւններուն, անօրինակ կերպով չափաւոր է։—Ընտանեկան կեանք։—Դպրոցիս յայտագիրը ամեն ուզողի կը ղրկուի։

Տնօրէն՝ Մ. Նալբանդեան, դօկտ. գիտութեանց՝ պրիվատ-դօցենտ

1) Longeraie, Lausanne, Suisse 5—27

Լոյս տեսաւ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

ԿԵԱՆՔԻ ՌՈՄԱՆԻՑ

վէպիկը

Գինն է 25 կոպ.

Վաճառվում է Գուտտենբէրգ, Կենտրոնական և Զ. Գրիգորեանցի գրավաճառանոցներում։ Գրքերի պահեստը Գուտտենբէրգ գրավաճառանոցում։ Գումարով գնողներին ձեռնտու զիջում։ Մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնէ նոյն հեղինակի «Էմիլ Զոլա» փոքրիկ տեսութիւնը։ Գումարով ցանկացողները թող վաղօրօք պատուէրներ տան։ 2—3

Թիֆլիսի Այգեգործական Ուսումնարանին կից գտնվող

ՄԵՂՈՒՐԱՆՈՑԸ

և մեղուապահական գործիքների ՊԱՀԵՍՏԸ առաջարկում է մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակ գործիքներ և մեղուապահութեան մէջ պիտանի այլ առարկաներ, էժան գներով,—ԴԱԴԱՆԻ ՓԵՏԱԿՆԵՐ, լորենու փայտից—հատը 7 րուբլով, արհեստական մոմաթղթեր՝ ֆունտը 95 կոպէկով և այլն։ 2—3

Լոյս տեսաւ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՇԱՀԱԶԻԶԻ

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԸ ԵՒ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆՑԻՔ

Գինն է 50 կ.

Ծախվում է հեղինակի մօտ՝ Нахичевань, на Дону, Ерванду Шахъ-Азизъ. 3—3

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„ՆԱԴԵԺԴԱ“

ծովային, գետային և ցամաքային ապահովագրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան և գոյքերը կրակից ապահովագրելու համար։

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՒԻՆ

Հիմնական դրամագլուխը	**1,650,000** րուբլի
Պահեստի դրամագլուխը	**2,664,808** »

I. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ.

Աւելի քան 300 գործակալութիւններ եւրոպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին Ասիայի, Սիբիրի եւ հեռաւոր Արեւելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է Թէ տանը եւ Թէ պահեստներում ու խանութներում։

Յանձնումն բեռների ուղարկողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վերադիր ճարերի ի հաշիւ ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու տեղը հասցնելու համար եւ այլն)։

Ականատութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով ստացման տեղերում՝ ապահովագրով նրանց պահեստներում, որի համար շատ կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 նաւ)։

Բեռնակիր եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վոլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Րիբինսկից մինչեւ Աստրախան, եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաընդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սիբիրական նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բագւում եւ Կրասնովօդսկում։

Բեռները անընդհատաբար ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը համաձայնութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, գոյութիւն ունի առանձին, բացառիկ արտօնութիւններով, համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ.

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են Թէ ցամաքային և Թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գոյքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ դժբաղդ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, տարանտասների, վագոնների և վագոն-ցիստերնների։

դ) Ապահովագրութիւն Թանգագին իրերի և արժէքաւոր Թղթերի, որոնք ուղարկվում են պօստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային պօստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բացի տեղափոխութեամբ պարապող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի աւելի 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի «Նադեժդա» ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում, Ադմիրալտէյսկի պրօսպէկտի վրա, № 10-րդ տանը։

Կասսօրներ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բագւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգորոդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվօրցովայա փողոցի վրա, Վրաց ազնուականների տանը։ Տելեֆօն № 108

(և. ո. կ.) 62—120